

ellen küzd, akik a megvalósításért harcolnak. A nagy inkvizítor Jézust futni hagyja, megmenekül Don Hernando is a testi megsemmisüléstől, de haláláig hallgatnia kell. Varga Zoltán nagy írói teljesítménye abból áll végeredményben, hogy művészi eszközökkel bontakoztatja ki és mutatja be ezeknek a viszonyoknak összetettségét.

VARGA ISTVÁN

EGY FOLYÓIRAT HÉT ESZTENDEJE

PATÓ IMRE: *A Híd repertórium* (1934—1941).

Hungarológiai Intézet — Forum — Híd, Újvidék, 1976.

Amikor 1934-ben megjelent a Híd első száma, pretenziói csupán az ifjúság érdeklődési körének határaiig terjedtek ki, s bár a haladó szellemű szabadkai ifjúság törekvései nyomták rá bélyegüket, korántsem voltak még olyan igényel, hogy osztályharcos sajtóorgánummá fejlődjék, hogy a kommunista párt határozott és világos célkitűzéseinek szolgálatába álljon. Esztendők kellettek ahhoz, hogy az igénytelen ifjúsági sajtótermékként indult vékonyka folyóirat eljusson későbbi osztályharcos jellegéig. Ha azonban ma a Hídról beszélünk, tulajdonképpen egy egységes és megbontathatatlan mozgalmi eszközt látunk benne, mely a régi Jugoszlávia fasizálódásának folyamatában támasza volt a haladó gondolatnak, és támasza volt mindazoknak, akik nagy önmegtartóztatással és nagy-nagy hittal harcoltak egy olyan jövőért, amelyben eltűnik az ember ember általi kizsákmányolása.

Amikor ma a munkásmozgalom múltját kutatják, semmiképpen sem kerülhetik meg a Hídat, fel kell lapozniuk régi számaikat, el kell mélyedniük a cenzúra örökös résenléte ellenére napvilágot látott írásaiban, fel kell figyelniük a saját nevükön vagy álnéven megnyilatkozó harcoss írók mondanivalójára, amely történelmileg eleven marad mind a mai napig. El-

sősorban ezeknek a múltat kutatóknak nyújt hatalmas segítséget az a könyv, amely most jelent meg: Pató Imre *Híd-repertórium* a régi Jugoszlávia-beli Híd történetének hét esztendejét felölelő időszakából.

Már maga a folyóiratszámok anyagának rögzítése is hatalmas feladatot jelent, hiszen az a helyzet, hogy a sajtótörténet kutatóinak nagy nehézséggel kell megküzdeniök az idők folyamán elkallódott régi lapszámokat keresgélve. Saját tapasztalatomból tudom, hogy bizony meglehetősen kevés példány maradt fenn még a legnagyobb lapokból és folyóiratokból is, s ami fennmaradt, az is csak szétszóródva található meg a nagyobb könyvtárakban, Újvidéken, Szabadkán, Zágrábban, Belgrádban, Ljubljanában, no meg a határon túl: Budapesten és Szegeden. Ez a szétszórtság különösen vonatkozik a Híd régi példányaira, hiszen az itt-ott fennmaradt évfolyamok rendkívül foghíjasak. Teljes Híd-sorozatot azonban hiába is keresnénk bármelyik nyilvános könyvtárban és magángyűjteményben is. Mint Pató Imre rámutatott erre a könyv Bevezetőjében, még Gál Lászlónak, a közelmúltban elhunyt költőnek a gyűjteménye a legteljesebb, ugyanis csupán két évfolyamnak a borítólappjai hiányoznak belőle. A repertórium összeállítójának tehát

nagy-nagy gondot okozott a teljes Hid-sorozatnak a fellelése, az innen-onnan való kiegészítés is, nem is beszélve a tulajdonképpeni munkáról, a hét év folyóiratszámait teljes anyagának figyelmes feldolgozásáról.

A Hid esetében azonban volt ezenkívül még egy másik, talán még súlyosabb probléma is. Ismeretes ugyanis, hogy a Hid gárdája — és itt elsősorban arra a korszakra gondolok, amikor a folyóirat már a párt irányítása alatt állt — általában álneven jelentette meg írásait a folyóiratban. A lelkiismeretes repertórium-összeállítónak pedig egyebek között fontos feladatai közé tartozik ezeknek az álneveknek a megfejtése is. Ma, amikor a régi munkatársak egy része már nincs is az élők sorában, s amikor nem egyszer az öregedő ember halványuló emlékezete sem bizonyul egészen megbízható támasznak, kétségtelenül olyan feladat előtt állt Pató Imre, amelyet eleve lehetetlen volt a maga teljességében elvégeznie. Dicséretére legyen mondva azonban, ebben a törekvésében olyan eredményt ért el, ami majdhogynem százszázalékosnak tekinthető. És ez annál inkább említésre méltó, mert hiszen a Simokovitch Rókus- és Mayer Ottmár-korabeli Híd-ban voltaképpen igen gyakran nem is a mögötte álló ember határozta meg az álnevet, hanem a témakör, úgyhogy gyakori eset, hogy egy-egy álnevet többen is használtak, aszerint, hogy ki milyen témáról írt.

Hasonlóképpen Pató Imre érdemei közé sorolható az is, hogy — már a Bevezetőben is — rámutat például a régebben megjelent Híd-antológia egyes téves megjelöléseire, például bizonyos írások megjelenési idejét illetően.

Pató Imre a repertórium elkészítésekor teljesen a Híd sorozatába osztotta be az 1941-ben Laták István által szerkesztett Világkép három számát is, tekintettel arra, hogy maga a Híd ebben az időben szerkesztőinek letartóztatása miatt nem jelenhetett meg, és szerepét erre az időre a hetilapból havi folyóirattá előlépett Világkép vette át. A könyv összeállításánál voltaképpen teljesen igaza van, amikor így járt el — külön feltüntetve természetesen a Világkép címet —, az egyedüli hátránya ennek az eljárásnak az, hogy ezen a módon nem látszik meg az

a folyamatosság, amely a képes hetilap jellegű Világképben a későbbi folyóirattal egybefogja, azaz nem derül ki az a tény, hogy 1940 utolsó hónapjaiban a Híd mellett volt már egy másik magyar nyelvű lapja is a jugoszláviai kommunista mozgalomnak, amely ugyan nem elmélyülő írásokkal, hanem sokkal inkább a hozzáférhetőbb képmagyarzatokkal szolgált a haladás és a fasizmus elleni harc ügyét. Ez azonban inkább csak formai kérdés, és mit sem von le Pató Imre érdemeiből. Legfeljebb azt kifogásolhatjuk, hogy a Világképnek erről a jellegváltoztatásáról nem tett említést a szerző legalább a Bevezetőben, ahol a Világképet említi.

Néhány szót kell szólni a repertórium belső szerkezetéről is. Pató Imre először is a Híd könyvészeti adatait közli, utána pedig az egyes számok részletes tartalmát ismerteti, feltüntetve az álneven írók valódi nevét is. A Világkép három számával együtt csaknem 1600 cikk, tanulmány, szépirodalmi mű bibliográfiai adataival ismerkedhetünk meg ilyenformán. A szerző azonban nem áll meg itt, hanem tovább boncolgatja, tovább csoportosítja a megjelent írásokat — témakörük szerint. Így külön csoportba sorolja tömörülnek előttünk egy-egybe a munkásmozgalom kérdéseit, a nemzetközi kérdéseket, a filozófia, a természettudományok, a történettudomány, a nyelvtudomány, az oktatás és művelődés, valamint az irodalom területét érintő írások bibliográfiai adatait. Talán még teljesebbé lehetett volna ez a témakörök szerinti csoportosítás, ha az említett kérdéscsoportokba tartozó írások gondos összeválogatása és bemutatása mellett külön csoport mutatná be a Híd-ban a hét esztendő folyamán megjelent szépirodalmi műveket, verseket, elbeszéléseket is.

És még valami, ami még teljesebbé teszi ezt a kötetet. Pató Imre ugyanis nem feledkezett meg arról sem, hogy a Híd nem is csupán a folyóirat oldalain fejtette ki felvilágosító és iránymutató tevékenységét, hanem beletartozott munkájába — szorosan és elválaszthatatlanul — a Híd-Könyvtár füzeteinek megjelentetése is. Ennek a munkakörnek a bibliográfiáját szintén megtaláljuk ebben az alapos repertórium-

ban. És végül nem kevésbé értékes e munkának az a része, mely a Híd hazai munkatársairól ad rövid életrajzi jegyzeteket, ha néha — mint például Gál László esetében — túlságosan szűkszavú is ez a jegyzet. Igaz viszont az is, hogy aki Gál László életrajzi adataira kíváncsi, az megtalálhatja őket más helyen is.

Mindent összevetve, Pató Imre kétségtelenül egyike azoknak a lelkes kutatóknak, akik kulturális múltunk feltérképezésén fáradoznak, és ez a munkája is tanúsítja, hogy részben a Hungarológiai Intézet keretében, de részben azon kívül is ma már szép eredményeket is felmutathatunk ebben a múltfelmérő törekvésünkben.

KOLOZSI TIBOR

JUBILEUMI VISSZATEKINTÉS

ZOLTÁN CSUKA: *Pesem večnega upora.*
Pomurska založba. Murska Sobota, 1976.

Igen szép és komoly elismerést érdemlő feladat megoldására vállalkozott Jože Olaj szlovén költő és műfordító, amikor Csuka Zoltán hetvenötödik születésnapjára nagy műgondalal készített kötettel ajándékozta meg. Ennek az izlésesen kiállított könyvnek külön értéke az, hogy a neves magyar költőnek, a jugoszláviai magyar irodalom egyik fáradságot soha nem ismerő úttörőjének versei ezúttal szlovén fordításban jelentek meg, és a szerbhorvát nyelvű kiadás után ezek a költemények most egy újabb nyelvterületen hódíthatnak maguknak olvasókat a modern líra kedvelői között. Jelenlétünk az irodalmi köztudatban így esztendőről esztendőre újabb tovább adott művel kelt magának visszhangot.

Jóllehet egy ötvenes kötetben nehéz átfogó képet adni egy olyan költői életéről, mint amilyen Csuka Zoltáné, és amely a válogatás szerint ötven esztendő terméséből ad ízelítőt. Amikor fél évszázados utat emlétek, annak bemutatása az első hallásra — ilyen szűk terjedelemben — szinte lehetetlennek tűnik. De ha áttanulmányozzuk ezt a kötetet, igazában akkor fedezzük fel Jože Olaj

tehetséges műfordító szerkesztői koncepciójának kulcsát. A szlovén olvasóközönség számára a legjobb utat választotta; úgy bemutatni a költőt, ahogy költészetében a Vajdaság, Jugoszlávia tükröződik, és úgy, hogy a befogadót a szakadatlan bolyongások, a régi és újabb emlékek képsorozata lepje meg. Mert ezek a képek ötven esztendő után is életesekek — bár Csuka Zoltán nem leíró költő —, egy-egy életdarabot mutatnak fel, s éppen azért, mert a poéta átélésében hitelesek, élő múltra tekinthetünk vissza.

És így, ebben a kis könyvben, az ifjú Csuka Zoltán 1920-ban írt verseitől kezdve végigkísérheti az olvasó öt termékeny költői pályáján majdnem egészen napjainkig, amikor már az alkonyodó érett éveiben keressük, s ezeknek az éveknek a hangján írt verseiben keressük azt a nagy lendületet, azt a csodálatos munkabírást, életigenlést, az új kapuk és falak döngetését, ami a korai Csuka-verseket annyira jellemezte. Ezt talán leghívebben az a kötet látatja, melynek forró hévvel ezt a címet adta: *Tűzharang.*